

USNaMaR

Navrácení majetku, restituce

USPrnSO

Právo na soudní a jinou právní ochranu

III. ÚS 224/98

> 1. Dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje, přičemž se za takový prostředek nepovažuje návrh na povolení obnovy řízení.

Za procesní prostředek k ochraně práva nutno přitom považovat pouze takový procesní postup, vedoucí k přezkoumání rozhodnutí orgánu veřejné moci, jenž je v procesní dispozici účastníka řízení a je nezávislý na rozhodnutí příslušného orgánu. Z uvedeného důvodu jím není jak podnět ke stížnosti pro porušení zákona v řízení trestním, tak i návrh odvolacímu soudu na připuštění dovolání dle § 239 odst. 2 o. s. ř. v občanském soudním řízení. Nadto je nutno zdůraznit, že účelem přípustnosti dovolání dle § 239 je přezkoumání dovolacích důvodů dle § 241 odst. 3 o. s. ř. pouze v těch případech, jedná-li se o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu, čili je-li dána potřeba sjednocování judikatury, tj. sjednocování interpretace a aplikace jednoduchého práva. Vyhovění návrhu na připuštění dovolání dle § 239 odst. 2 o. s. ř. není proto spjato s možným dotčením na právech účastníků řízení, nýbrž se závažností potřeby sjednocení judikatury. Pokud však účastník řízení podá návrh na připuštění dovolání dle § 239 odst. 2 o. s. ř., jenž byl odvolacím soudem zamítnut, nutno pro přípustnost ústavní stížnosti vyžadovat podání dovolání dle uvedeného ustanovení o. s. ř.

2. Z pohledu ústavněprávního nutno stanovit podmínky, za jejichž splnění nesprávná aplikace jednoduchého práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv a svobod. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky v následujících okolnostech: Základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě.

V posuzované věci obecné soudy nesprávně aplikovaly čl. II bod 2. zákona č. 116/1994 Sb., a to v rozporu s interpretačními pravidly, určujícími smysl jednotlivých ustanovení novely zákona v závislosti na její struktuře, což nelze kvalifikovat jinak, než porušení principu zákazu svévole. Tímto způsobem nevydání věci, ačkoli pro ně byly dány zákonné důvody ve smyslu zákona o mimosoudních rehabilitacích, představuje pak porušení čl. 11 odst. 3 Listiny, dle něhož vlastnictví nesmí být zneužito na újmu práv druhých, v daném případě vlastnictví státu na újmu práva oprávněné osoby na vydání věci.

>

Ústavní soud

rozhodl po ústním jednání dne 8. července 1999 v senátě, ve věci ústavní stížnosti G. F., bytem Velká Británie, za účasti vedlejšího účastníka B., s.p., proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze

dne 3. února 1998, sp. zn. 30 Co 699/97, jímž byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 10. září 1997, sp. zn. 5 C 849/95, o zamítnutí návrhu na vydání nemovitostí, takto:

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. února 1998, sp. zn. 30 Co 699/97, a rozsudek Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 10. září 1997, sp. zn. 5 C 849/95, se zrušují.

Odůvodnění

I.

Návrhem, podaným k doručení Ústavnímu soudu dne 14. května 1998, tj. ve lhůtě stanovené v § 72 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, se stěžovatel domáhá zrušení rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. února 1998, sp. zn. 30 Co 699/97, jímž byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 10. září 1997, sp. zn. 5 C 849/95, o zamítnutí návrhu na vydání nemovitostí. Uvedenými rozhodnutími soudů se cítí být dotčen v základních právech a svobodách, plynoucích z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen Listina).

Z obsahu spisu Okresního soudu v Jablonci nad Nisou sp. zn. 5 C 849/95, jež si Ústavní soud vyžádal, bylo zjištěno následující: Stěžovatel se žalobou před obecními soudy domáhal vydání přesně určených nemovitostí dle zákona č. 87/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V žalobním návrhu uvedl, že návrh na vydání nemovitostí uplatnil dne 28. prosince 1994 na základě nálezu Ústavního soudu č. 164/1994 Sb., jímž byla v zákonu o mimosoudních rehabilitacích pro oprávněnou osobu zrušena podmínka trvalého pobytu na území České republiky. Povinná osoba, takto vedlejší účastník v řízení před Ústavním soudem, návrhu na vydání nemovitostí nevyhověl s poukazem na ustanovení čl. II bod 2. zákona č. 116/1994 Sb., ze kterého vyplývá, že věc nelze vydat, byl-li ohledně ní schválen privatizační projekt nebo bylo vydáno rozhodnutí o její privatizaci, když v předmětné věci o privatizaci dotčených nemovitostí rozhodla vláda usnesením č. 437, ze dne 10. srpna 1994.

Okresní soud v Jablonci nad Nisou rozsudkem ze dne 31. května 1996, sp. zn. 5 C 849/95, žalobu zamítl s tím, že směruje proti účastníkovi, který není povinnou osobou, a to státnímu podniku, který měl k dotčeným nemovitostem pouze právo hospodaření, nikoli však právo vlastnické, které náleželo státu. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 29. října 1996, sp. zn. 30 Co 527/96, byl uvedený rozsudek zrušen a věc vrácena k dalšímu řízení s tím, že povinným subjektem není v daném případě stát, ale žalovaný státní podnik, který ke dni nabytí účinnosti zákona č. 87/1991 Sb. nemovitosti držel na základě práva hospodaření.

Po opakovaném projednání věci Okresní soud v Jablonci nad Nisou rozsudkem ze dne 10. září 1997, sp. zn. 5 C 849/95, žalobu stěžovatele zamítl. Na základě provedeného dokazování dospěl k závěru, že nemovitosti, jejichž vydání žalobce požaduje, přešly na stát v důsledku postupu, porušujícího obecně uznávaná lidská práva a svobody, když k odnětí vlastnického práva právního předchůdce stěžovatele došlo podle předpisů o znárodnění z let 1945 až 1948, a to v rozhodném období, kterým je rozmezí od 25. února 1948 do 1. ledna 1990, přičemž za znárodněný majetek nebyla poskytnuta náhrada. S poukazem na ustanovení § 2 odst. 3 větu druhou zákona o mimosoudních rehabilitacích, dle něhož v případě, že k odnětí vlastnického práva podle předpisů o znárodnění z let 1945 až 1948 došlo v rozhodném období, aniž byla poskytnuta příslušná náhrada, vzniká oprávněným osobám nárok, který lze uplatnit podle zvláštního zákona, jímž je zákon č. 92/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, okresní soud dovodil první důvod zamítnutí žaloby stěžovatele. Důvod druhý pak spatřoval v ustanovení čl. II bod 2. zákona č. 116/1994 Sb., když v předmětné věci bylo přijato rozhodnutí vlády o privatizaci dotčených nemovitostí před uplatněním výzvy na jejich vydání.

Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 3. února 1998, sp. zn. 30 Co 699/97, zamítavé rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. V odůvodnění přitom přisvědčil žalobci v tom, že důvodem zamítnutí žaloby nemůže být odkaz na ustanovení § 2 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích, které za splnění příslušných podmínek dává oprávněnými osobám pouze možnost, nikoliv povinnost, uplatnit svůj restituční nárok podle zvláštního zákona. Pro rozhodnutí věci však soud odvolací považoval za rozhodující ochranu privatizujících subjektů dle čl. II bod 2. zákona č. 116/1994 Sb. Neztotožnil se s námitkou žalobce, že v uvedeném ustanovení obsažená překážka vydání věci se vztahuje pouze k nárokům nově založeným tímto zákonem (jenž novelizuje zákon o mimosoudních rehabilitacích). Podle názoru krajského soudu se jedná o obecnou překážku vydání věci, protože zákon č. 116/1994 Sb. neomezuje platnost tohoto ustanovení pouze na nově založené nároky na vydání věci. Opačný výklad by, dle jeho přesvědčení, vedl ke zpochybnění právní jistoty při převodech vlastnictví v rámci privatizace a ke zpochybnění jejího významu a důsledků.

Rozsudek odvolacího soudu stěžovatel napadl dovoláním, kterým se domáhal zrušení rozsudků soudů obou stupňů a vrácení věci soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Přípustnost dovolání opřel o ustanovení § 238 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a správnost napadeného rozhodnutí poměřoval dovolacím důvodem, obsaženým v ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř., jímž odvolacímu soudu vytýkal nesprávnou interpretaci použitého ustanovení čl. II bodu 2. zákona č. 116/1994 Sb. Usnesením ze dne 21. prosince 1998, sp. zn. 23 Cdo 1376/98 Nejvyšší soud uvedené dovolání odmítl, když v předmětné věci neshledal naplnění podmínek přípustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

V ústavní stížnosti, brojící proti rozhodnutí odvolacího soudu, se, obdobně jako v dovolání, poukazuje zejména na nesprávnou interpretaci čl. II bodu 2. zákona č. 116/1994 Sb. vzhledem k právnímu názoru, jež vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 19. června 1997, sp. zn. 2 Cdon 872/96. Stěžovatel v ní vyjadřuje přesvědčení, že uvedené zákonné ustanovení, kterým odůvodňují zamítnutí žaloby, zakotvuje přechodná ustanovení, potřebná pro aplikaci čl. I zákona č. 116/1994 Sb., když body 1., 3. a 4. čl. II tohoto zákona upravují lhůty pro uplatnění nároku osob oprávněných podle čl. I a z ničeho nelze dovodit, že bod 2. by se měl týkat i jiných nároků, než těch, které jsou uvedeny v čl. I. Upozorňuje dále na skutečnost, že zákon č. 116/1994 Sb. byl přijat dne 29. dubna 1994, přičemž zákonodárce nemohl předvídat nález Ústavního soudu, vyhlášený dne 12. července 1994 a publikovaný pod č. 164/1994 Sb. V uvedeném postupu obecných soudů spatřuje stěžovatel dotčení na svých základních právech a svobodách, plynoucích z čl. 36 odst. 1 Listiny, když podle nálezu Ústavního soudu ze dne 28. dubna 1994, sp. zn. III. ÚS 114/93, je třeba této ústavní zásadě rozumět tak, že prohlášené právo na soudní ochranu zaručuje každému zákonné a ústavnímu pořádku odpovídající posouzení jeho práva.

Na základě výzvy Ústavního soudu podle § 42 odst. 4 a § 76 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, podal dne 8. dubna 1999 Krajský soud v Ústí nad Labem k předmětné ústavní stížnosti vyjádření, v němž předseda senátu 30 Co ve věci samé odkazuje na obsah odůvodnění stížnosti napadeného rozsudku krajského soudu. Namítá dále, že z hlediska procesního ustanovení § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, stěžovatel nevyčerpal všechny procesní možnosti, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje. V předmětné věci stěžovatel napadl rozsudek krajského soudu dovoláním podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. b) o. s. ř., které bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 1998, sp. zn. 23 Cdo 1376/98, jako nepřipustné odmítnuto. Dle názoru účastníka řízení ani tímto dovoláním však stěžovatel nevyužil všech procesních možností, které mu občanský soudní řád v systému obecného soudnictví dává, když neučinil návrh na přípustění dovolání dle § 239 odst. 1, 2 o. s. ř. Jelikož odvolací soud má za to, že i tato možnost procesního prostředku k ochraně práva musí být stěžovatelem v řízení o ústavní stížnosti vyčerpána, aby byla splněna podmínka její přípustnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, navrhuje ve svém vyjádření odmítnutí ústavní stížnosti G. Federu pro nepřipustnost.

II.

Dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje, přičemž se za takový prostředek nepovažuje návrh na povolení obnovy řízení.

Za procesní prostředek k ochraně práva nutno přitom považovat pouze takový procesní postup, vedoucí k přezkoumání rozhodnutí orgánu veřejné moci, jenž je v procesní dispozici účastníka řízení a je nezávislý na rozhodnutí příslušného orgánu. Z uvedeného důvodu jim není jak podnět ke stížnosti pro porušení zákona v řízení trestním, tak i návrh odvolacímu soudu na přípustění dovolání dle § 239 odst. 2 o. s. ř. v občanském soudním řízení. Nadto je nutno zdůraznit, že účelem přípustnosti dovolání dle § 239 je přezkoumání dovolacích důvodů dle § 241 odst. 3 o. s. ř. pouze v těch případech, jedná-li se o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu, čili je-li dána potřeba sjednocování judikatury, tj. sjednocování interpretace a aplikace jednoduchého práva. Vyhovění návrhu na přípustění dovolání dle § 239 odst. 2 o. s. ř. není proto spjato s možným dotčením na právech účastníků řízení, nýbrž se závažností potřeby sjednocení judikatury. Pokud však účastník řízení podá návrh na přípustění dovolání dle § 239 odst. 2 o. s. ř., jenž byl odvolacím soudem zamítnut, nutno pro přípustnost ústavní stížnosti vyžadovat podání dovolání dle uvedeného ustanovení o. s. ř.

Jelikož stěžovatel v posuzované věci nepodal návrh na přípustění dovolání odvolacímu soudu dle § 239 odst. 2 o. s. ř., Ústavní soud považuje ústavní stížnost G. F. za přípustnou, podanou v souladu s podmínkami, vyžadovanými zejména v ustanoveních § 75 odst. 1 a § 72 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

III.

Hodnocení ústavnosti zásahu orgánu veřejné moci do základních práv a svobod se skládá z několika komponentů (III. ÚS 102/94, III. ÚS 114/94, III. ÚS 84/94, III. ÚS 142/98, a další). Prvním je posouzení ústavnosti aplikovaného ustanovení právního předpisu (což vyplývá z § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Dalšími komponenty jsou hodnocení dodržení ústavních procesních práv a konečné posouzení ústavně konformní interpretace a aplikace hmotného a procesního práva.

V předmětné věci Ústavní soud neshledal důvod k posuzování ústavnosti aplikovaného hmotného a procesního práva.

Základní otázkou, jež byla řešena v dané věci před obecnými soudy, byla aplikace ustanovení čl. II bodu 2. zákona č. 116/1994 Sb. v souvislosti s vymezením okruhu oprávněných osob dle zákona o mimosoudních rehabilitacích, na něž dopadá nemožnost vydání nemovitostí z důvodu ochrany privatizujících subjektů.

K uvedené otázce v poloze interpretace jednoduchého práva zaujal autoritativní názor Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 19. června 1997, sp. zn. 2 Cdon 872/96. Dle něj ustanovení čl. II bod 2. zákona č. 116/1994 Sb., jímž se mění a doplňuje zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, které brání vydání některých věcí osobám oprávněným podle § 3 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb., ve znění uvedené novely, nelze aplikovat na restituční nároky osob, které se staly oprávněnými v důsledku účinnosti nálezu Ústavního soudu, publikovaného pod č. 164/1994 Sb. Uvedený závěr Nejvyšší soud obsáhle a přesvědčivě zdůvodnil. Konstatoval zejména, že novela č. 116/1994 Sb. zákona o mimosoudních rehabilitacích v čl. I ve čtyřech bodech změnila či doplnila ustanovení restitučního zákona tak, že

nově založila nároky fyzických osob, které dříve oprávněny nebyly. Tyto osoby vymezila v nových ustanoveních - § 3 odst. 2 a 3 restitučního zákona a této změně přizpůsobila i text souvisejících ustanovení. Čl. II zákona č. 116/1994 Sb., jak dále zdůraznil Nejvyšší soud, je typickým ustanovením, upravujícím přechodná ustanovení, potřebná pro aplikaci Čl. I, resp. upravující právní vztahy vyvolané novelou tak, aby použití nových norem nebránila ustanovení dosavadních předpisů. Odkázal přitom na legislativní pravidla vlády, a to jako interpretační východisko, dle nichž se články novely člení na článek, v němž se mění a doplňuje ustanovení právního předpisu, a článek, obsahující přechodná ustanovení ve vztahu ke změně, resp. doplněným, ustanovením právního předpisu (popřípadě další článek novely, obsahující ustanovení o nabytí účinnosti novely). Nejvyšší soud v této souvislosti upozornil na to, že všechny ostatní body Čl. II uvedené novely, tj. body 1., 3. a 4. upravují lhůty pro uplatnění nároku osob oprávněných podle Čl. I novely a z ničeho nelze dovodit, že bod 2., upravující ochranu třetích osob, které ve stanoveném časovém rozmezí či mezidobí nabyly sporné věci, by se měl týkat i jiných nároků, než uvedených v Čl. I.

V posuzované věci uplatnil stěžovatel návrh na vydání nemovitosti dne 28. prosince 1994, a to jako oprávněná osoba ve smyslu nálezu Ústavního soudu č. 164/1994 Sb., tj. po zrušení podmínky trvalého pobytu na území České republiky, a nikoli jako oprávněná osoba ve smyslu § 3 odst. 2 a 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích, ve znění novely č. 116/1994 Sb. Z pohledu autoritativní interpretace dotčených zákonných ustanovení, provedené Nejvyšším soudem, s níž se Ústavní soud ztotožňuje, pak vyplývá, že na daný případ Čl. II bod 2. zákona č. 116/1994 Sb. nedopadá, v důsledku čehož obecné soudy na správně zjištěný skutkový stav použily nesprávný právní předpis.

Z pohledu ústavněprávního nutno stanovit podmínky, za jejichž splnění nesprávná aplikace jednoduchého práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv a svobod. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky v následujících okolnostech: Základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, protože na ně obsahově navazují komplexy norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě.

V posuzované věci obecné soudy nesprávně aplikovaly Čl. II bod 2. zákona č. 116/1994 Sb., a to v rozporu s interpretačními pravidly, určujícími smysl jednotlivých ustanovení novely zákona v závislosti na její struktuře, což nelze kvalifikovat jinak, než porušení principu zákazu svévole. Tímto způsobem nevydání věci, ačkoli pro ně byly dány zákonné důvody ve smyslu zákona o mimosoudních rehabilitacích, představuje pak porušení Čl. 11 odst. 3 Listiny, dle něhož vlastnictví nesmí být zneužito na újmu práv druhých, v daném případě vlastnictví státu na újmu práva oprávněné osoby na vydání věci. Vzhledem k výše uvedeným důvodům Ústavní soud rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 3. února 1998, sp. zn. 30 Co 699/97, jimž byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 10. září 1997, sp. zn. 5 C 849/95, o zamítnutí návrhu na vydání nemovitosti, zrušil. Jelikož důvody zrušení rozsudku soudu odvolacího byly založeny již rozhodnutím soudu prvního stupně, jakož i z důvodu procesní ekonomie, Ústavní soud rozhodl i o zrušení rozhodnutí Okresního soudu v Jablonci nad Nisou ze dne 10. září 1997, sp. zn. 5 C 849/95.

Poučení: Proti tomuto nálezu se nelze odvolat.

V Brně dne 8. července 1999